

בס"ד

חינוך לאור הפרשה

פרשת קרח

המקנא - מוותר על עצמו...

גיליון מס' 101 תש"פ

הרב יהונתן דדון

yd0527606276@gmail.com

חינוך לאור הפרשה/פרשת קרח

המקנא – מוותר על עצמו...

הגאון רבי אברהם נח פלאי זצ"ל, שכיהן כמשגיח בישיבת חברון, סבל שנים ארוכות ממחלת האסטמה. מדובר במחלה דלקתית בדרכי הנשימה ובריאות, שלא תמיד היא ברת ריפוי לחלוטין. חולי האסטמה עלולים לחוות התקפי שיעול מתמשך, קוצר נשימה וחסימות בשאיפת האוויר לריאותיהם, ומכאן – הקושי הרב לתפקד כרגיל לצד המחלה. גם הרב פלאי, חווה היטב על בשרו את קשיי המחלה, לא פעם תקף אותו שיעול טורדני באמצע סדר הלימוד, והוא נאלץ לרוץ החוצה, לשאוף אוויר צח עד שתתייצב הנשימה. לפעמים נאלץ לעזוב באמצע השיעור את תלמידיו, ולצאת למנוחה. התקפי האסטמה עשויים להיות ארוכים ומורכבים, וההתאוששות מהם – עשויה לקחת גם חצי שעה עד שעה במקרים הקשים. לפיכך, משיצא הרב פלאי ועזב את השיעור – בדרך כלל הבינו תלמידיו כי הפסקה ארוכה לפנייהם, עד שרבו יתאושש מן ההתקפה. באחד הימים, עומד הרב פלאי בשיעורו, נושא את דבריו המאירים, ולפתע הוא מסמיק, נשימותיו הופכו כבדות ומצפצפות, והנה הוא כבר רץ החוצה, לחפש אוויר צח... "היה זה התקף קשה נוסף", אמרו התלמידים זה לזה, "כמה חבל ששוב ייפסק השיעור לרבע שעה – עשרים דקות"... אך למרבה ההפתעה, לא חלפה אלא דקה וחצי, והנה שוב הופיע הרב פלאי בפתח החדר, ובפנים מאירות ונשימה חלקה וקצבית ממשיך לשאת את דבריו, כאילו לא היה התקף לפני שתי דקות בלבד. התלמידים הביטו במראה בפליאה רבתי – הן הם ראו בעיניהם את ההתקף – כיצד התאושש

מההתקף בתוך זמן כה קצר? עם סיום השיעור, פנו אליו התלמידים ושאלו: "למדנו רבנו, הן ההתקף הנוכחי היה חזק וחמור ככל ההתקפים הקודמים, שהצריכו מנוחה ארוכת דקות. אנו שמחים מאוד כי הרב חזר אלינו בתוך זמן קצר – אך הכיצד?". חייך הרב פלאי והשיב: "יש לי שכן, שכבר זמן רב מבקש להרחיב את דירתו הצפופה. משפחה ברוכה יש לו, חיים בדירה קטנה, אך קשיי הבירוקרטיה הכבידו עליו, והענין הלך ונדחה, הלך ונסחב. אך היום, כצאתי לרחוב לשאוף אויר להתאושש מההתקף, אתם יודעים מה ראיתי?". התלמידים הביטו בו מרותקים. עיניו האירו, חיוכו התרחב: "הגיעו טרקטורים! השכן שלי התחיל לבנות! ברוך השם! באותו רגע הסתדרה לי הנשימה, התרחב לבי בראותי כי שכני זוכה להרחיב גבולו! כה שמחתי על העניין – עד שההתקפה עברה ברגע!". הרב פלאי סיים להסביר, הוא נותר מחוייך, עצם ההיזכרות בהרחבת ביתו של השכן – שימחה אותו בשנית... ("ומתוק האור")

*

הדרך לאושר – עין טובה!

בראש רשימת היעדים השאפתניים של בני האדם, ניצב, גבוה בכמה דרגות מעל כולם: האושר. האושר הוא השאיפה הכמוסה הרצויה והנכספת ביותר, וכל מה שאנשים עובדים ומתאמצים ומתמסרים – הוא כדי להגיע לאותו יעד נשאף מחד וחמקמק מאידך, הוא האושר המלא והאמיתי. אנשים מנסים כל דרך, כדי להגיע לאושר הנכסף. אם מישהו יציע להם תרופת פלא המעניקה אושר, מסע לאי נידח להשגת אושר, פעולה גופנית או מאמץ נפשי שיביא בכנפיו את האושר המובטח – הכל ירוצו אחרי נוסחת הקסם, יבקשו את האושר בכל מחיר ובכל דרך. אך האושר נותר חמקמק, לא מצוי, נדיר מאוד ולא תמיד בר השגה. הסיבה המרכזית לכך, היא כי אנו חיים בעולם תחרותי. כל העולם העסקי סובב סביב תחרות, וכתוצאה

מכך – גם חלק לא קטן מהאנשים מתקשים להביט באופן חיובי על הישגיהם האישיים, ובודקים באופן תחרותי את הישגים של חבריהם. ההשוואה כל העת למי שסביבנו, ההצצה לתוככי תחומו של חברינו – גורמות לנו לאבד את האושר ממה שיש לנו, ולבחון כל העת את חלקם ונחלתם של אחרים, בעין תחרותית משהו. העובדה כי אנו חיים בעולם כה תחרותי, עשויה לגרום למבט שלנו להפוך לתחרותי, לא מפרגן. ואז, כשמביטים על הזולת ומגלים כי הוא מצליח, מרוויח, חי טוב, זוכה להרחבת ביתו או לעבודה מכניסה בקלות, יש לו משפחה מפוארת וחיינו מתנהלים על מי מנוחות – כאן עשוי להתעורר החיידק התחרותי, הלא מפרגן, עם הרהורים בנוסח: 'הוא מרחיב? הוא בונה? הוא מרוויח? למה זה מגיע לו? למה כל האושר הזה נופל בחלקו? הרי אנו כה קרובים – מדוע דווקא הוא זכה בעבודה המפרנסת, במרפסת הנוספת, במשפחה המפוארת ובנחת המזוקקת?'. הרהורים הללו, עומדים תחת הכותרת 'צרות עין'. צרות העין היא התופעה הכי טבעית והכי נורמלית בתחושות האדם בעולם תחרותי, אך זה לא הופך אותה למוצדקת. נהפוך הוא, הרבה יותר מוצדק להבין שכל אדם זוכה במה שהוא זוכה, והוא הרי לא מזיק לזולתו – אז למה לא לפרגן לו, למה לא לשמוח בשמחתו? השכן בונה? נפלא! כמה אני שמח שהשם הרחיב את גבולו! לאח יש ילדים מרווי נחת? מקסים! אני שמח שהוא זוכה למלוא חופניים נחת יהודית! החבר קיבל עבודה מפרנסת במיוחד במקום מכובד? הודו לה' כי טוב, אני רוצה לרקוד ולשמוח על כך! זוהי נוסחת האושר האמיתית! להאמין ולהבין שאיש לא לוקח לי דבר, וממילא אין כל סיבה שאתלונן או לא אפרגן למי שמצליח, למי שמרוויח, למי שחיינו מתנהלים בטובה ובברכה. אני מאושר כי הוא מאושר, אני שמח כי הלה שמח, אני מפרגן לו מכל הלב ושמח בשמחתו! הרי זה לא על חשבוננו! הוא לא לוקח ממני דבר! למה לא

לפרגן לו?! למה לא לשמוח אתו?! למה לא להיות מאושר איתו?!
זו הדרך לאושר בחיים. אדם מפרגן – הוא אדם מאושר, אדם ששמח
עם הצלחת חבריו – חיינו מאושרים! זוהי נוסחת הקסם של האושר
בחיים... (הרב אשר קובלסקי שליט"א)

*

מהי קנאה?

בפרשת השבוע כותב רש"י: "ומה ראה קרח לחלוק עם משה?
נתקנא על נשיאותו של אליצפן בן עוזיאל שמינהו משה, נשיא על בני
קהת על פי הדיבור. אמר קרח: 'אחי אבא ארבעה היו, שנאמר: 'ובני
קהת: עמרם, יצהר, חפרון ועוזיאל'. עמרם הבכור – נטלו שני בניו
גדולה, אחד מלך ואחד כהן גדול, מי ראוי ליטול את השנייה, לא אני
שאני בן יצהר שהוא שני לעמרם?! והוא (משה) מינה נשיא, את בן אחיו
הקטן מכולם, הריני חולק עליו ומבטל את דבריו". כלומר, הסיבה
שגרמה לקרח לחלוק על משה רבנו היא – קנאה. קרח נתקנא
בנשיאותו של אליצפן וזה מה שגרם לו לפתוח במחלוקת.
כתוב במשנה בפרקי אבות: "הקנאה, התאוה והכבוד מוציאים את
האדם מן העולם" (ד, כ"ח). מהי קנאה? מהיכן היא נובעת?
כל הקנאה הרעה נובעת מחסרון אמונה וגאווה, שהאדם חושב
שהקב"ה לא חילק את הברכה והשפע בצורה נכונה, ויש דברים
ששייכים לו ונמצאים אצל אחרים ולכן הוא מקנא בהם.
וכך כותב ה"ארחות צדיקים": "הקנאה באה מגריעות הנפש. אם הוא
מקנא ביופיו של אדם, או בגבורתו, או בעשרו, הרי אינו חפץ במה
שגזר הבורא יתברך. וזה דומה לעבד שיש לו תלונות על מעשה
אדוניו ואינו מתרצה בענייני אדוניו – אין זה עבד נאמן. וכל שכן שאין
להתרעם על הבורא יתברך, אשר כל מעשיו ישרים ונכוחים, שאין
להרהר אחריו".

*

מדוע הקנאה מוציאה את האדם מהעולם?

כדי להבין זאת, נתבונן בתוצאות הקנאה. הקנאה מובילה לכעס, עצבות ותחושה של חוסר ערך עצמי.

כעס – על האדם שאנחנו מקנאים בו, כעס או גם אכזבה מעצמנו על שאנחנו מקנאים, ולעתים גם כעס על הקב"ה שכביכול "מפלה" ביננו לבין חברינו. וכעס, כידוע, עלול להביא לריחוק ולפירוד.

עצבות וחוסר עשייה – הקנאה עלולה לעורר בנו את תחושת

העצבות. עצבות על כך ש"לאדם השני הולך יותר טוב ממני"...

עצבות, עלולה להביא לחוסר חשק לעשות ולפעול, ללאות ועצלות. לעתים הדבר גם עלול להביא לתחושת ייאוש: "אם כולם מצליחים ואני לא, כנראה שאין לי סיכוי". מתוך כך המרץ לעשות – דועך.

תחושת חוסר ערך – הקנאה בזולת עשויה להביא אותנו לחוש חסרי

ערך. ההשוואה לזולת מפחיתה, לפחות בהרגשה שלנו, את הערך

שלנו, את הדימוי העצמי שלנו בעיני עצמנו. "אם הוא כל כך מצליח,

כנראה שאני לא ממש שווה"... התוצאות הללו ממחישות באופן

ברור, כי הקנאה יכולה להזיק לנו ולגרם לתחושות לא טובות בלב.

*

קנאה נובעת, בין היתר, מתחושת קיפוח: "גם אני רוצה! זה לא פייר..."

למה לו הולך בקלות ולי לא?". כלומר, תחושת הקיפוח מתעוררת

מתוך השוואה שאדם עושה בינו לבין חברו. כשהאדם משווה עצמו

לשני, ויוצא "מופסד", הוא מקנא, רוצה גם, ומרגיש שזה לא הוגן.

כיצד נעזור לילדים לא לקנא? נסביר להם שוב ושוב שלעולם אדם

אינו יכול "לקחת" משהו השייך לחברו, בין אם מדובר בכבוד, בין

בכסף, בין בתפקיד, בין במעמד חברתי – לכל אדם יש את מה

שהוא אמור לקבל, ואף אחד אינו יכול לגעת אפילו ב"טיפה" ממה

שיש לו. שמעתי פעם שאפשר להסביר זאת על ידי משל למשפך:

נדמיין כי בשמים למעלה ישנו משפך גדול, שמעניק שפע ליקום.

לכל אדם ישנו צינור אישי משלו, ובכל פעם הקב"ה מכניס דבר אחר לצינור של אדם מסוים. לאחד הוא שופך שמחה, לשני אהבה, לשלישי עושר, בהתאם למה שמיועד לו. הוא שופך כמות מדויקת לכל אדם, וכמות זו אינה קשורה לכמות אותה מקבל השני, לכל אחד צינור מיוחד משלו ואי אפשר "לגנוב" מהשני. כך יוצא, שעצם העובדה שחבר שלי מצליח במשהו זה לא לוקח ממני שום דבר! ההצלחה של האחר אינה תלויה או קשורה בי. מה ששלו – שלו, ומה ששלי – שלי. בנוסף, כל שפע מותאם לתפקיד ולייעוד האישי. לכל אדם ישנו תפקיד מסוים לעשות בעולם, ישנם ניסיונות אישיים שהוא צריך לעבור בעולם, וממילא כל מה שהוא מקבל, או לא מקבל, מותאם לו ולתוכנית האישית שלו בחיים. הקב"ה מעניק לכל אדם את מה שהוא צריך על מנת שיוכל למלא את שליחותו בצורה הטובה ביותר. השפע שלנו, התכונות שלנו, ההצלחות והכישלונות שלנו, כל אלו מותאמים לנו באופן אישי, באופן שיהיה הכי טוב עבורנו. כאשר האדם ממלא את תפקידו על פי רצון השם הוא מאושר ושמח, הוא אינו מתבלבל כאשר הוא רואה מישהו טוב יותר או מוצלח יותר, כי הוא מבין שההצלחה האמיתית היא בעבודת המידות, וכי להשלמת עולמו הפנימי הוא אינו זקוק למוצלחות של הזולת. מי שמאמין בעצמו, מאמין שה' נתן לו כוחות ויכולות – לא מקנא בחברו.

*

בכפר קטן ליד צפת שבגליל העליון התגוררו שני שכנים קנאים וצרי עין, אחמד וסמיר, לכל אחד מהם היה סוס. לסמיר היה נדמה משום מה שהשכן שלו אחמד 'שם עין' על הסוס שלו, הוא ראה את אחמד מסתכל על הסוס שלו בעיניים חמדניות. והוא פחד שאחמד יגנוב לו את הסוס. כדי להגן על הסוס שלו החליט סמיר 'לסמן' אותו וקצץ לו את קצה האוזן השמאלית, כך לא יוכל אחמד לטעון שזה הסוס

שלו. לא קשה לתאר כמה כעס סמיר למחרת כשראה שגם אחמד קצץ לסוס שלו את קצה האוזן השמאלית, בדיוק באותו מקום. 'קלטתי אותך!' סיין סמיר, והבין שכנראה שאחמד באמת מעונין בסוס שלו, אחרת למה שיקצץ לסוס את האוזן בדיוק באותו מקום שהוא קצץ. הלך וקצץ את זנבו של הסוס. הדם עלה לו לראש כשראה למחרת את סוסו של אחמד רועה באחו וגם הוא חסר זנב. 'קנאי חמדן וחסר בושה!' כינה סמיר את שכנו החמדן, הלך ושבר את רגלו הימנית של הסוס. אחר הצהרים נפגשו שניהם, אחמד וסמיר, במרכז הכפר כשרגלי הסוסים של שניהם שבורות. 'טיפשים מטופשים', צעק לעברם אחד השכנים, 'עד מתי תמשיכו להתעלל בסוסים המסכנים שלכם? אתם עוד תהרגו אותם בסוף!'. קפץ סמיר וקרא: 'זמה אני יכול לעשות?! השכן ה'יקר' שלי, אחמד, 'שם עין' על הסוס שלי. הייתי חייב לסמן אותו כדי שהוא לא יחליף אותו!'. 'וגם אני!' קפץ אחמד, 'גם אני הבחנתי כבר מזמן שסמיר 'שם עין' על הסוס שלי והחליט להחליף אותו בשלו, הייתי חייב לסמן אותו!'. 'משוגעים שכמותכם! נפלתם על הראש?! אתם לא רואים שסוס אחד שחור וסוס אחד לבן?!'...

זה בדיוק מה שהקנאה עושה לבן אדם, היא מעוורת את עיניו, ומשבשת את שיקול דעתו עד שהוא לא מבחין מה הוא עושה לאחרים ובעיקר לעצמו.

*

אמר פעם אחד מחכמי אומות העולם: "כל מקנא אומלל כפליים. בנוהג שבעולם אין הבריות מצטערים אלא על צרתם שלהם, ואילו הוא מצטער לא רק על צרתו, אלא גם על אושרו של זולתו"...

*

המקנא – מוותר על עצמיותו!

שלמה המלך ע"ה אומר: "לב מרפא ורקב עצמות קנאה" (משלי י"ד ל').
וצריך להבין: מה השייכות בין קנאה לבין העצמות? ומדוע המקנא מרקיב את עצמותיו? הסביר זאת המגיד מדובנא על פי משל:
למשה יש ידיד קרוב מאד, חיים שמו. אולם על הידידות הזו מעיב דבר קטן, קטן אבל גדול... משה הוא אדם עני ואביון, בקושי רב משיג מזון לבני משפחתו ואלו באים לו בעמל רב והמון יזע. לעומת זאת ידידו חיים, הוא מסודר יותר. יש לו כדי חייו בריווח, עשיר הוא לא, אולם ההבדל בין ה"יש" של חיים ל"אין" של משה הוא ענק. והנה יום אחד ר' חיים מחליט לשמח את ידידו הטוב. הוא קונה לו שולחן סלוני חדש, וסט כסאות נוצץ. חיים מוביל את המתנה לביתו של משה. כשמגיע חיים לביתו של משה, יוצא משה לקראתו בתדהמה. הבאת לי מתנה? כל הכבוד! הוא מציץ אל תוך המשאית ומבט מאוכזב על פניו... "חשבתי שהבאת לי שולחן כמו שלך"... אמר חיים, הסב את פניו וחזר כלעומת שבא...
זה מה שעושה לעצמו המקנא. את שלו הוא מפסיד ואת של חברו אף פעם לא יהיה לו. זהו "רקב עצמות" – השלד קיים, אבל רקוב. את עצמותיו אין לו, ואת עצמות חברו מעולם לא יהיה לו. זו הטעות המרה של המקנא – הוא אינו חי את חייו שלו, מבטו מחוץ לעצמו. וכך ביאר המשגיח הרב וולבה זצ"ל את דברי המשנה "הקנאה התאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם" – "העולם" מתייחס לעולמו הפנימי של האדם. הוא פשוט מחוץ לעצמו!
לכל אדם יש תפקיד בעולם ולכל תפקיד יש כלים. כמו שהנגר לא יעבוד עם כלים של אינסטלטור, והחשמלאי לא יכול לעבוד בכליו של הצבע... כך העשיר לא יכול למלא את תפקידו בכליו של העני, והעני לא בכליו של העשיר. אם נדע לנצל את הכלים שלנו – נוכל להנות מהעצמות שלנו.

"טוב עין הוא יבורך"...

אל הגאון רבי אהרן לייב שטיינמן זצוק"ל, נכנס ראש ישיבה, וביקש עצה וברכה. "עקב המצב הכלכלי הקשה בישיבה, ובתום התייעצות חירום עם הצוות, הוחלט כי אין מנוס מלצאת לחו"ל למסע גיוס כספים עבור הישיבה. אני מתעתד אי"ה לצאת לחו"ל כבר בימים הקרובים", אמר, "ובאתי לבקש עצה וברכה להצליח במעשי ידיי, שאשוב ארצה עם סכומי כסף נכבדים להחזקת התורה"...

וכך השיב לו הרב שטיינמן, כמופיע בקונטרס 'מזקנים אתבונן': "אם רצונך בעצה – קח לך: הן אתה נוסע לחו"ל עקב המצב הכספי הקשה בישיבתך, ובוודאי כי מצב זה אינו פוסח על ישיבות אחרות, כך שלבטח תיתקל בחו"ל בעוד ראשי ישיבות ובמשולחים לא מעטים, שיצאו אף הם לגיוס כספים לטובת מוסדותיהם. כולם – כמוך, יסובבו על פתחי הנדיבים, ובוודאי תשמע גם על כאלה שהצליחו במידה רבה"... "קח לך עצה טובה", המשיך הרב שטיינמן, 'תנהג בעין טובה. תשמע שמישהו הצליח וגייס סכום נכבד – תשמח אתו, תהיה מאושר בהצלחתו. אל תתייחס להצלחתך האישית באותה כתובת, אלא תשמח בהצלחת ידידך, שהצליח לגייס סכום כסף נכבד, בלי קשר לשאלת הצלחתך. אם תהיה לך עין טובה ומפרגנת לראשי הישיבות האחרים – או אז תצליח עד מאוד במעשי ידיך!".

בסגנון דומה כותב בעל ה'אמרי אמת' מגור זי"ע: הלא הכל יודעים כי עין הרע מזיקה ומסוכנת. עין הרע היא לא משחק ילדים, כשאדם סופר את הישגיו והצלחותיו של חברו מתוך צרות עין, הוא נותן בו עין הרע, ומזיק לו עד מאוד. עד כדי כך מזיקה צרות העין, עד שאסור לאכול מלחמו של צר עין, ואסור ליהנות ממנו... והרי מידה טובה מרובה – אם עין רעה מזיקה כל כך, עין טובה מועילה שבעתיים,

פותחת את שערי השפע למתבונן בעין טובה בהצלחת חברו, מזכה אותנו בהצלחה משלו. אדם שיש לו עין טובה – הוא מבורך, נכסיו מתברכים, הוא חי בעולם בו הכל טוב ושופע, ונהנה גם הוא מהשפע הרב המושפע בסביבתו... הלא כך כתוב בפסוק במשלי: "טוב עין הוא יבורך" – מי שיש לו עין טובה הריהו ראוי לברכה, הוא ממשיך שפע, הוא המשפיע טובה וברכה עבורו, עבור משפחתו, ועבור סביבתו כולה...

שבת שלום!

העלון יוצא לאור
בסיוע תלמוד תורה
"נצח ישראל" בית שמש

לתגובות ולקבלת העלון במייל: yd0527606276@gmail.com